

Број
20
пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број
30
филира

УРЕДНИШТВО:
Краља Милана ул. бр. 2. УЕРАЗИЈЕ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК
ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Издаје сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Генералштабни пуковник **Стеван С. Хаџић**

КОМАНДАНТ ДРИНСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА — ПОМОЋНИК
НАЧЕЛНИКА ГЛАВНОГ ГЕНЕРАЛШТАБА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАШИМ ХЕРОЈИМА

Долазите данас уз добоше, трубе,
Као кад сте пошли за слободу брата,
Само што вас сада венци славе љубе,
И што долазите из два срећна рата.

Ваша жарка љубав и витешке груди
Донела су веру и времена боља,
Велика и светла без страха и студи,
И испуњен завет са Косова поља.

Кроз топовску рику и дим од пушака
Подигла се најзад царевина стара,
Ви сте све постигли. Сад нема Турака,
Нема ни Сливнице, ни беса Бугара.

У име слободе и вечног морала,
На које чекају пет дугих столећа,
Ви сте своју браћу опростили зала,
Пробудили земље и нова пролећа.

Вароши и села, престонице давне,
Ви сте све узели у крвавом боју;
Израдисте књигу историје с авне
И створисте моћном Отаџбину своју.

Долазите данас уз добоше, трубе,
Као кад сте пошли за слободу брата,
Само што вас сада венци славе љубе,
И што долазите из два срећна рата,
Што Београд цео са радошћу грли
Вас, децу Србије, понос неумрли..

Влад Петковић — ДИС

Наши велики војници

Пошли сте у рат без много речи и без праске. По који међу вама имао је само два три листа шуме на шајкачи. И где где видео се по који пољски цвет или босиљак на врху пушчане цеви.

Није било много речи, ни узвика, и ако је свачије срце кудало силно и свачија душа говорила много. Ваш ратни поход на југ, када, као јаке бујице поврве сав народ, био је тих и имао сву мирну свечаност велике идеје.

Никад у земљи нашој не беше толико ћутања, свечане тишине и свести.

Ћутао се. Јер је био дошао велики час у историји, кад се стотине хиљада душа стапају у једну душу, и кад читав народ личи на море без краја.

И као на мору пред буром све је било притајено у вашој силној души, која ће за трепутак бацити на непријатеља муње и громове, и таласе своје снаге и крви...

И тако оде пук за пуком на бојиште. И целим ратем опет ћутање и тишина.

Наша села и градови остадоше у молитвеној тишини за војском која иде у бој.

Религиозно ћутање паде на сву нашу земљу.

А доле, на граници, прва борба поче у тихом верском надахнућу.

Поменуто је име господње, и кад је пукао први топ, чинило се, да је оглашена служба божја.

Наш барјак носио је спасење бескрајном хришћанском страдању кроз векове и кроз милијоне.

Наша историја чекала је час васкрсења.

И пред тај светли празник, душа наше војске била је испуњена светињом вере и светињом историје.

У тој светињи, у којој вера и историја чине једно исто наша војска била је вековима падахнута и над непријатељем стајала као Св. Ђорђе победоносац над црном и затрованом аждајом.

Победе се ређаху за победама. Стварала се у новим границама нова држава и нова историја. Кроз крв и смрт велики војници изнели су победничке барјаке из рата у рат.

И Вардару и на Брегалници продрла је у силном попову сва свага наше расе.

Ове две реке, из прошлости српске, постају сад два пута српске.

Историска права или се наслеђују из прошлости или се стичу крвљу.

Нашем народу оспоравано је право наследства у историји. И свако историско право морало се два пута крвљу да стиче.

Вардар и Брегалница по праву крви остају за вечита времена српске реке.

У прошлости имали смо Лаб и Зитницу. Данас имамо Вардар и Брегалницу.

Са ових двеју река победа нашег оружја оглашава културу нашу кроз човечанство.

Ја бих хтео као Давид у псалмима да певам велико *Алилуја* нашој победоносној војсци.

Алилуја!... Алилуја!...

Устаните сви Срби. Појте својој победоносној војсци нову песму.

Хвалите своје велике војнике у светињи њиховој.

Хвалите их на победничкој висини славе њихове.

Хвалите их уз глас труба које зову нова поколења у нову борбу.

Хвалите их уз гусле које славиле Лазара, Обилића, Југовиће, Марка Краљевића и све редом косовске витезе.

Хвалите их у мрамору, кроз књиге и кроз звуке величанствене хармоније.

Алилуја!... Алилуја!...

Београд

Мита Димитријевић

Дела Друге Армије.

— Наредба команданта Друге Армије генерала Степе Степановића за све официре, чиновнике подофицире, капларе и редове Друге Армије за 10 август 1913 године. —

На основу наредбе Врховног Команданта од 4. овог месеца Друга Армија престаје данас дејствовати.

Све њене трупе и установе упућене су у своја мобилизациона места, где ће се демобилисати и обвезници са својом стоком, возовима и опремом вратити се својим домовима на живот и рад код својих породица, а официри и војници сталног кадра са државном спремом на своју мирнодопску службу у гарнизоне.

Штаб Друге Армије одлази данас у место своје мобилизације, да се тамо демобилише.

Друга Армија, дакле, завршила је своје задатке које су јој Краљ и Отаџбина били одредили. И данас, када она престаје дејствовати, ја, који сам био срећан да њоме командујем, ево полажем и предајем Историји рачун Друге Армије од 4. октобра 1912. године, када је почела дејствовати, па до данас. Ево тог рачуна:

1. Одмах, у почетку рата 1912. године Другој Армији је било наређено да заузме Криву Паланку па да преко Страцина наступа Кратову, заузме га па по заузећу Кратова да очекује даље наређење. Друга Армија извршила је све ово за пилгих пет дана и тиме отпочела венац своје славе у који је ушла прво цвеће својих успеха: Црв Врх, Криву Паланку, Кратово, Страцин и Црни Врх, ту капију Овчег Поља и Маћедоније.

2. После ових победа Другој Армији је наређено да са бугарском — онда братском и савезничком вој-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ском опсади Једрене. И она је то извршила, и после падчовечанских мука јуначким силним нападом — заједно са бугарском војском — отела је Једрене, осветила погибију српског Краља Вукашина на Марици и својој отаџбини извојевала неугаслу славу српског оружја, које ће вечито сјати као сунце.

3. Кад су после овога Бугари од савезника постали смртни непријатељи и оскрнавили гробови наших јунака, који су за њихову слободу пали код Једрена, а које сам им ја предао у аманет на чување, и пошпи на Србију, да је мачем и сгњем као прави крволочни варвари збришу са лица земље — Другој Армији је наређено: да утврди и одбрани Пирот, ту најважнију брану бугарској најезди кроз нишавско бојиште. Друга Армија извршила је и овај задатак; варварска нога Бугарина пребијена је на самој граници одакле се је само са једном ногом повукао.

Друга Армија је, дакле, и овде извршила свој задатак и одбраном пиротског утврђеног логора донела је нову славу српском оружју.

Као што се види, Друга је Армија вршила све облике ратних операције, и то: у почетку рата вршила је нападне операције у пољској војни, затим опсаду утврђеног логора, и насилно отимање тог логора и, на завршетку, одбрану утврђеног логора, при чему се као сјајне звезде на српскоме небу блистају: јуначка одбрана утврђеног положаја Тумбе и сјајно изведен маневар и херојска одбрана на отвореном положају код Калне и Јаловика.

Друга Армија је у свима борбама са непријатељем била победилац. Па и тамо где су јој слата појачања, она су стизала кад су трупе Друге Армије већ биле извојевале успех.

Но сем борби са непријатељем Друга је Армија имала и непрекидне и страховите борбе са елементарним стихијама и са болештинама: јер су је напали наизменично и непрекидно мраз и незапамћени снег, а потом киша и магла, тифус, срдобоља и колера. И све је то Друга Армија издржала а није се у бејној готовости и јунаштву поколебала.

У свима тим страшним борбама Друга Армија је изгубила свега 5117 људи — погинулих, умрлих, рањених и несталих. Друга Армија, по свршетку свију датих јој задатака, враћа Отаџбини сву убојну спрему, која јој је дата, а поред тога и огроман скуповени плен отет од побеђених непријатеља. После оваквих заслуга и успеха Друге Армије, ја данас свијатући њену победоносну заставу, предајем је Отаџбини на чување а потомству на углед са натписом: „Победоносна“.

За ову изванредну срећу, коју сам доживео, ја благодарим: прво Богу, који ми је доделио срећу да командујем овом јуначком армијом, и помогао ми, да је кроз све тешкоће и преко свију препона срећно проведем и доведем до победа и славе. А после Бога благодарим јунацима ове армије који нису малаксали — ни онда када су се смржњавали са пушком у руци — но су неуморно и неустрашимо газили и савлађивали све препоне и јуначки брали победе и славу.

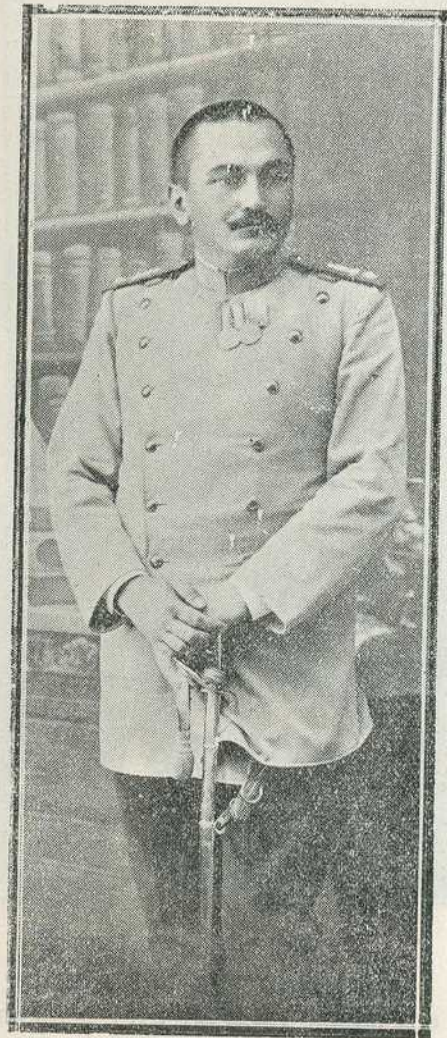
Праштајући се данас са њима, ја им свима — официрима, подофицирима и војницима, као и свима чиновницима — изјављујем моју дубоку благодарност и желим им, да својим породицама стигну здрави и нају их здраве, да са њима весело на топлом огњишту прославе Бога који их је вратио живе и позивам их да нашим погинулим и умрлим друговима узвикнемо:

„Слава им“.

Командант
Почасни ађутант Њ. В. Краља
генерал,

Степ. Степановић

Наше војсковође

ГЕНЕРАЛШТАБНИ ПУКОВНИК

Живко Павловић

НАЧЕЛНИК ОПЕРАТИВНОГ ОДЕЛЕЊА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ
И ГЛАВНОГ ГЕНЕРАЛШТАБА

За начелника најважнијег, оперативног одељења Главног Генералштаба доведен је млади пуковник Живко Павловић коме су два прошла рата пружила и сувише прилике да се истакне својим темељним познавањем ратне вештине. У миру цењен као један од најспособнијих наших виших официра опредељен је у почетку рата у Врховну Команду. Успеси његови награђени су тиме, што је био одређен за начелника штаба Прекоморског Кора, са којим је био под Скадром. Када је пуковник Терзић примио команду над шумадијском дивизијом за начелника оперативног одељења Врховне Команде доведен је пуковник Живко. Сјајни успеси српског оружја у рату с Бугарима великим делом се могу уписати у заслугу пуковнику Живку, који је тако вешто и с толико уметности руковао војним операцијама, да непријатељу нигде није дао подићи главе. Његови труди и успеси награђени су општим признањем, које је тако водио манифестовано од стране меродавних војних чинилаца положајем, који му је сада у миру додељен Пуковник Живко је сељаче Шумадинче, које није никад имало никога свога ко би га протезирао, а што је увек био у првим редовима у својој колу доказ је његове велике вредности, коју је посведочио на свакоме послу на коме је био.

Осветници Косова

ПЕШАДИСКИ КАПЕТАН
† Драгутин Јанковић
КОМАНДИР ЧЕТЕ У 7. ПУКУ I ПОЗИВА
СЛАВНО ПАО ЗА КУМАНОВУ

У једном ранијем броју ми смо донели слику овог хероја, из млађег доба, а овде донесмо његову слику пред полазак у рат у коме је осветлио образ и сачувао и себи и својој породици лепо име за вечна времена. Слава славно палом!

Наше војсковође

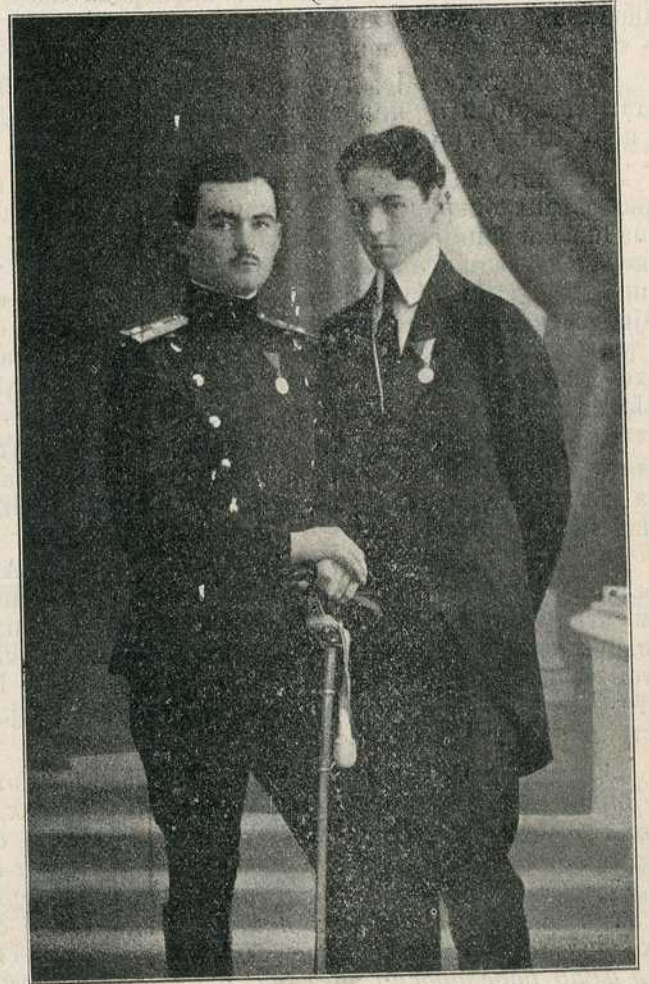
БЕНЕРАЛШТАБНИ ПУКОВНИК
Стеван С. Хаџић

Дринску дивизију првог позива у рату с Бугарима водио је бенеалштабни пуковник Стеван С. Хаџић, који у рату с Турцима није учествовао, јер је био болестан. Већ из првога рата прослављена дринска дивизија, која је имала највише битака, највише губитака али и најлепше успехе, у другоме рату имала је, да на себе прими први и најснажнији бугарски напад при мучком њиховом препаду. Тај напад разбио се о силан отпор дринске дивизије, која је имала велике губитке, али у борби не само да није подлегла ни далеко јачем противнику, но га је силно одбила и нагонила на бегство. После успешног одбијања непријатеља на Штипу дринска дивизија, не осећајући умора, летела је како је кад где требала помоћ. Свуда је на време стизала, а где се она појавила непријатељ је био начисто с тим, да на успех не може рачунати. Дринци су у небројено битака документовали своје јунаштво, а били су срећни да имају и одличне вође, те у томе треба тражити узрока, што су они низали успех за успехом, прослављајући и себе и српско оружје. Пуковник Хаџић, достојан син једног исто тако одличног ратника и војсковође, водио је дринску дивизију тако одлично, да је она својим успесима задивљавала. Награда и

признање нису могли изостати. За документовану своју војничку способност, о којој су виши војнички кругови имали најлепше мишљење, он је добио један од најлепших положаја у српској војсци, који му мора чинити највећу част Војвода Путник изабрао га је за свога првог помоћника у главном бенеалштабу.

Пуковник Хаџић је београдско дете. Овде се школовао а у Војну Академију је ступио 1. септембра 1889 с 19. класом коју је свршио као најбољи, први у рангу. Рат га је затекао на положају српског војног аташеја у Петрограду.

Наше јунаци

Браћа Петровићи

Наша слика приказује два млада хероја, два дична сина београдског професора Пере Петровића, поручника Николе и студента Трговачке Академије Вукашина. Никола је за своје јунаштво, као водник у VII пуку I позива одликован златном медаљом за храброст, а не мањи јунак био је и у другоме рату у који је полетео још болестан. Вукашин је тешко рањен на Лисици, а био је међу првима који је полетео и у бој с Бугарима, у коме се такође одликовао. Благо оцу, који се оваком децом може поносити.

Црногорци осветници Сливнице

ПОТПОРУЧНИК † Риста М. Радусиновић

У крвавој борби на Брегалници 5 јула витешки је пао борећи се за заветну српску мисао црногорски пешадијски потпоручник Риста Радусиновић, командир митраљеског одељења. Пок. Риста се са својим Лешњанима особито истакао у оба рата и с Турцима и с Бугарима, Пао је у 30. години.

Слава му!

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Милош Глигоријевић

КОМАНДИР 4. ЧЕТЕ, 4. БАТАЉОНА, 17. ПУКА
ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОВАМА

Близу три стотине гробова на гробљу у Кривој Паланци крију наше дичне војнике које је покосила колера. Међу њима је и Миша Глигоријевић, капетан друге класе у 17. пешадијском пуку.

У пуку, чије име блиста међу нашим пуковима, капетан Глигоријевић је јуначки издржао све борбе од Рујна до Скадра и све оне луте бојеве у српско-бугарском рату у којима је његов пук учествовао. Зрно га није нашло, и ако се он њега није застрашио Али када је из последње борбе, на Говедарнику, изашао, дохватила га је колера и прогутала, као и толике друге жртве.

Спреман, пун такта, савесан на послу до крајности, без и једне мане и једног порока, капетан Глигоријевић је био узор официра у миру. Такав је остао и у рату, такав је био до последњег даха живота. Његови војници и његови другови заплакали су за њим као за братом рођеним.

Лака му српска земља и вечан помен његовој јуначкој и честитој души!

Читаоцима

Због опширности извештаја о свечаном повратку војске у престоницу изостало је више за овај број спремљених слика, као и описи некојих слика из овога броја, који ће ући у идући број.

Наши Јунаци

† Тодор Ђ. Раденковић

Резервни поднаредник, винарски трговац и економ
из Сићева.

Покојни Тоша био је као поднаредник водник у српско-турском рату, и свуда се одликовао својом храброшћу, жртвујући свој жавот за свога Краља и своју милу и драгу Отаџбину, као што су и његови претци чинили.

Одликовао се у борбама на Преполцу, Мердарима, Приштини, Косову, Злетову, Брегалници, Штину и Кочанима.

Наши непријатељи Турци и Бугари не зададоше му толико бриге, јер их је он са својим водом обарао као снопље, и тамац, када је требао да се нађе у кругу своје породаце, и да им прича своје ратне доживљаје — њега изненада, покоси мучки непријатељ — колера. Тоша је умро од колере у III. пољској болници у Кочанима 11. јула.

Покојни Тоша је рођен фебруара месеца 1874 године у Сићеву. Јединац је син угледних родитеља мајке пок. Ангелине и оца Ђорђа Раденковића, сада винарског трговца у Београду.

Свршио је основну школу у своме родном месту у Сићеву, један разред гимназије у Нишу и ратарску школу у Краљеву са одличним успехом. Млад је остао удовац са два сина и две кћери.

Најстарији му син Константин сада је на студијама у Немачкој, где изучава трг. академију са виноградарством и подрумарством.

Пок. Тоша био је један од наших најскромнијих и најзаузимаљивијих радника на пољу виноградарства, каквих је радника давао у опште код нас реткост. Он је први засновао виноградарство и калемљење лозе у Сићеву и у целој околини. Калема из његовог на далеко чувеног расадника, растурани су као најбољи дуж целе Србије.

У пок. Тоши изгубила је његова породица једног ретког сина, родитеља и домаћина; држава доброг војника, а наша привреда одличног и спремног радника. Коча, његов најстарији син, обећава, да ће бити достојан наследник свога оца.

Нека је вечан помен јунаку Тоши!

КАПЕТАН МИЛИЋ

-- Слика из наступања српске војске на Скопље. --

Бој око Куманова... Турака више него што смо се надали. Дошли смо пред Куманово брзо после најуспешнијих борби на Рујну и на Старцу. Наше трупе веселе, жељне борбе и окршаја. Знали смо да ћемо ту да се боримо, али се нисмо надали, да ће борба да буде тешка и дуга.

Ноћ је била тамна и гуета. Кад смо пошли на положаје, тишина је била потпуна. Војници као да предосећају тежину задатка, као да знају да се овде има да покаже да ли смо заслужни имена, које носимо.

Чује се само команда, изговарана шапатом. Команданти издају наредбе ужурбаном. Командири се брзо спремају. Издавају своје трупе и одлазе на положаје, тихо, без шума, без и једног знака да предосећају опасност, у коју се улази. Нигде да назреш бојазан, нигде да видиш страх. Све иде уређено, све се креће правилно. Само кад се трупе одвајају једна од друге, само се тада види да се официри погледају мало дубље, а војници застану да се још једном виде са својим друговима који остају, па се онда само чује одмерен корак оних који одлазе, и мирно припремање оних који остају.

Целу ноћ је тако ишло и у јутру је било све готово. Нисмо знали кад ће да почне борба, али зором је било све готово.

Хладно, магловито јутро. Дан пре тога био је кишовит, натмурен; јутро је било још ружније. Јесења киша сипи, не види се ни на 300 метара.

Стојимо и чекамо. Војници прозебли, јер се ватра није смела ложити, али ипак свежи. Гледају у своје старешине и канда питају: „Кад ћемо“? „Докле ћемо да чекамо“?

Кад се магла поче полагањем да дже, пуче први турски топ на десном крилу. Прво потмуо пуцањ, затим тежак тутањ и онда тресак, па се граната зари негде у позадини наших трупа.

Наше тобџије, које су целе ноћи упирани погледе у маглом завијене непријатељске положаје, прихватише ватру.

Наста тресак. Пешадија уђе у борбу. Бој се бије на целој линији.

Турци имају тачно одмерено одстојање и погађају добро: траже и брзо налазе наше резерве, туку нашу запрегу, помажу ватру своје пешадије.

Али све то ништа не помаже. Наша артилерија коси, ућуткује сваког часа турску артилерију, уноси страх и трепет у непријатељске стрелце.

Турака је било више него нас. Да би осујегили везу између прве армије и колоне генерала Степановића, они су изменили план па су на Куманово довели сву војску, коју су имали у околини. И то своју најбољу војску са артилеријом којом управљају немачки официри.

Резерве се шаљу у ланац, наше трупе чине чуда од јунаштва, али Турци не одступају. Више их је. Наши се редови проређују, пада јунак за јунаком, пошто се скупо продао, али се ситуација не мења.

На једаред се по јачини турске ватре осети, да је Турцима стигла помоћ и да су у борбу увели све што су имали.

Наше се трупе међутим налазе на косама, које се тачно оцртавају и лако узимају у нишан. Најистакнутијима стиже наређење да се повуку у положаје иза места на којима су били, у шанчеве, које смо у вече ископали. И поједине се трупе повлаче полагањем, тукући се даље, не правећи ни једну погрешку, и ако је непријатељска ватра страховита.

На једном каменом ђувику, најистакнутија, стоји чета капетана Свете Милића. Он стоји између другог и трећег вода и издаје наредбе. Миран, без и једног знака ужурбаности. Кад му стиже наредба да се повлачи, он само погледа око себе замагљеним погледом, готсво бесвесно, и издаде својим војницима потребна наређења. И кад се војници почеше да повлаче, ступи неколико корака напред и онда подиже доглед и загледа се у даљину.

— Господине капетане, наређено је да се одступи до првог шанца! рече му један млад водник, који је био већ пошао па се онда вратио, кад је видео капетана како стоји у киши од куршума.

— Идите ви, сад ћу ја!

Водник се окрете и пође назад.

Турци осетише да се ђувик не брани онако, како се дотле бранио, и окретоше напред. Наступали су брзо. Топови проламају висове, паклена ватра обасипа турске положаје. Само на ђувику стоји капетан, мирно, као окамењен. Дошао некако већи, снажнији. Куршуми сипају око њега, али га ни један не погађа. Неће га. Војници упрли очи у њега, па као да не дишу, не живе.

Кад се Турци приближише, капетан се окрете још једном својим војницима и као да рече нешто, али га нико не чу. и онда у његовој десној руци сину револвер.

— Уби се капетан! привикаше војници и јурнуше напред...

После неколико минута Турци у бежали и ми смо наступили.

Само су лепе очи капетанове биле склопљене, само оне нису могле да виде увод у једну нашу велику победу.

Капетан Милић, јунак по рођењу, војник по васпитању, сматрао је, да је срамота повлачити се и испред јачег непријатеља. Наредбу је извршио. Чету је вратио по водницима, а сам је, и иначе у крвавом окршају рањен, предпоставио смрт повлачењу. Убио се, јер се није хтео повлачити, а напред с војницима није могао, јер је друкчије наредба гласила.

Зар то није редак пример војничког честољубља и готовости, да за српске идеале жртвује оно што је најдрагоценије човеку — живот.

Капетана Милића нема више, али ће се његови херојски подвизи с хвалом и признањем спомињати у српској војсци, која је у оба ова рата пружила безброј примера личног самопожртвовања и храбрости, којој се дивео цео свет.

Капетан Милић у миру био је одличан командир чете и сфицир кога су красиле све војничке врлине. Он је био војник од главе до пете, живео је за своје војнике, од којих се ретко одвајао и који су у њему имали старешину у чију љубав нису сумњали.

Слава славно палом!

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Светислав Милић

Командир чете у 18 пешадијском пуку
Краљевиха Борба

Славно пао 10. окт. на М. Нагоричину

Какав је српски војник

— Јунаштво и племенитост —

Кад су се наши били већ примакли грленским положајима, на нашем десном крилу ваљало је завладати Лепим Брдом, — положајем који се непосредно наслања на десну грленску чуку.

Једним налетом наши су узели овај положај. Али је било мучно одржати га. Бугари су с Грлене бесмислено надирали, да поврате Лепо Брдо, јер су знали да губећи тај положај, поуздано губе и прву грленску чуку. Јаким одредима кренули су на наше, да их пошто пото одатле потисну и пребаци на Црвени Брег — Али их нису потисли, и ако су били бројно шест, па и више пута јачи.

Наш одред, који је имао да брани заузети положај, имао је свега сто седамдесет људи. Бугари су противу њега кренули скоро два батаљона. Борба је била упорна, луда и очајна. Трајао је од раног јутра до мрклог мрака. И опет су наши до краја извршили наредбу, која им је још ујутру издата, а која је лаконски гласила: *одржати се на положају што дуже.*

Целога дана, за све време борбе, нити су добили хлеба, ни воде, — јер борба вије прекидана; нити су рањени могли да се повуку у позадину, нити су мртви могли бити издвојени. Све је то, и борци, и мртви, и рањени, провело цео дан једно уз друго, засипани пушчаним и топовским метцима. И опет нико најне помишљао на одступање.

Кад је мрак прекинуо борбу, рањенике су испратили на превијалиште; мртве су издвојили и сахранили. А неповређени су и даље остали на положају, и ако су били сасвим проређени: од сто седамдесет само их је четрдесет и осам остало, а сви остали, сто двадесет и два, или су погинули, или су били рањени.

Прилазио сам тим људима, који су имали тај страшни дан на положају пред Грленом. Разговарам с њима о тој њиховој борби, о томе беспримерном јунаштву. Они се смеше, као да нису издржали једну страшну борбу с таким многобројним губитцима, већ као да су прегазили преко каквога поточића.

Питах их:

— Што се, за Бога, не повукосте, кад сте већ били изложени тако силним губитцима?

— Како да се повучемо? чуде се они, — кад је наредба гласила, да се држимо докле можемо? Зар и после такве наредбе да се повучемо, кад нас је још четвртина било у животу и без рана?

На другоме опет положају наши су били потисли Бугаре. Али четворица бугарских војника били су се забили ракије у једној кући, па нису запазили повлачење својих. Кад су их наши војници околили, они наперше пушке на наше и отвори се пушкарање. Били су само на неколико десетина метара једни од других. Наши су их иззивали на предају, али Бугари, пијани, ни да чују, него сипају олово. Један наш војник напишави и једнога бугарског војника тешко рани. Остали, кад видеше, дигаше кундаке у вис у знак предаје и наши их разоружаше.

Али шта сад бива? Онај наш војник, што је био рапио бугарског војника, прилази овоме, диже га и први завој, који сваки наш војник собом носи, превија му на рану: крсти се и моли Бога:

— Боже, молим те, да му буде на здравље! Не дај да га понесем на души!

Па се онда окреће друговима и као правда се:

— Ето, до мало час били смо непријатељи. Он је хтео мене убити, па сам ја њега ранио. Али сад без оружја он више није противник, он је човек.

На Грленским положајима је пао у борби један војник, чиј је отац био у истој пуци као коморчија.

Командант пука био је у мучном положају, како да оцу саопшти синовљеву смрт, већ је смишљао фразе, како да утеши оца, за кога је био послао да му дође. Али како изпенађење! Мало је требало, па да отац теши команданта.

Чича Мина, — како је име томе оцу, — био је већ сазнао да му је син погинуо па је сам био пошао команданту.

Чим му је пришао, место свакога увода почео је:

— Чини од мене господине шта знаш, али ти ја више не водим коња. Дај ми пушку и пусти ме у ланац да одменим сива.

И командант је морао попустити, и отац је одменио сива.

У свима је борбама после чича Мина био међу првима. И ако је већ у годинама, опет никако није дао да га млађи, другови његова сина, претеку. Командант ми рече да је чича Мину предложио за медаља за храброст.

Жив. О. Дачић.

Наше жртве за Бугаре

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Данило Ил. Темелковић

КОМАНДИР 1. ЧЕТЕ, 4. БАТАЉОНА ХИЛ. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА ХАЈДУК ВЕЉКА.

Стотинама, можда и хиљадама драгоцених живота Српски Народ је са пуно самопрегорања жртвовао да Једрене буде бугарско. Две наше дивизије херојски су се бориле под Једреном и највише допринеле, да се тврдо Једрене отме од Турака, који су се месецима отпорно бавили. Из те две дивизије под зидинама Једрена остали су многи српски гробови. Поред других славом увенчаних хероја приликом заузећа Једрена јуначком је смрћу пао, када је јуришао на челу храбрих Хајдук-Вељкових Крајинаца, пешадијски капетан друге класе Данило Ил. Темелковић. У зору 12 марта један топовски метак га је контузовао, а после неколико минута један куршум га је тако опасно ранио да је после неколико тренута издао, задовољан што је видео да се Једрене љуља и да му је немипован под. Тога целог дана борба је била тако страшна, да се његово мртво тело из окршаја могло тек у вече изнети и укопати. Тело јунака пренето је испод Једрена 11. априла у Зајечар, где је са великим почастима погребен у породичној гробници.

Пок. Данило био је одличан официр и примеран старешина, који је уживао пуну љубав својих војника. Слава му!

ОСВЕТНИЦИ КОСО

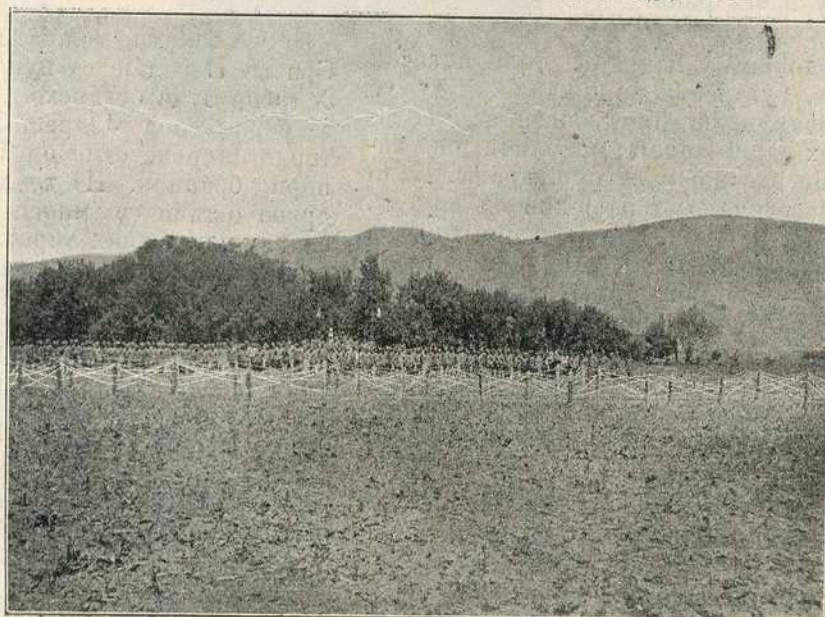

Резервни пеш ад. потпоручник † Коста Живковић
водник у XI пуку Карађорђа
Славно пао на Дренеку 18. јуна.

Пешадијски капетан † Светолик Станимировић
командир чете у 17. пуку
Славно пао пред Штипом.

СА БОЈНОГА ПОЉА

„Братоловке“, жице испред утврђеног Пирота

Резервни артиљеријски
† Д-р Ђорђе Мишић
Подлегао ратним

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ОВА И СЛИВНИЦЕ

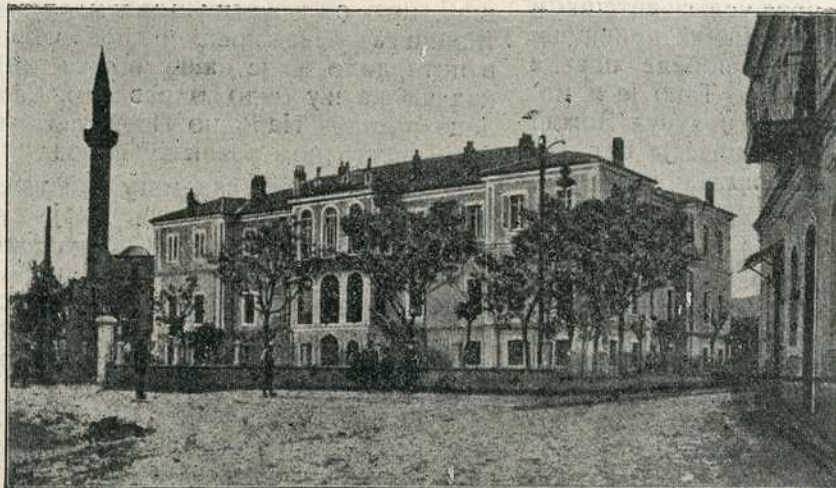

Пешадијски поручник † Тодор Нацковић-Куманевац
[водник у 7. пешадијском пуку
Славно пао на Ретким Буквама.

Резервни пешад. потпоручник † Миливоје Симић
в-дник у 9. пешадијском пуку
Славно пао код Криве Паланке

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Уџумат у Приштини,

Пешадијски поручник
† Миловановић
Славно пао на Ретким Буквама.

ДАН НАРОДНОГ ПРИЗНАЊА

Повратак наше победоносне војске са бојног поља, где је низала победу за победом, у престоницу био је прави Дан Народног Признања славом увенчаним ратницима нашим. Све живо у престоници изашло је на сусрет дичним победницима, на чијем је челу корачао наследник престола српског Александар. Појава војске више „Славије“ из небројених грла дочекана је са урнебесним клицањем, а председник престоничке општине *Љубомир Давидовић* предајући Престолонаследнику дар Београда, златну сабљу, поздравио га је овако:

Ваше Височанство.

Са југа наше увећане отаџбине, из Старе Србије и српске Македоније долазите Височанство са својим заслужним јунацима, да објавите свету и престоници српској: Срби су слободни. Пушка је ућутала, топ је умукao, ослобођена раја је проговорила. Задахнут дахом те лепе слободе коју одавно ужива, Београд у пуној радости, у пуној срећи може да изговори само једну, искрену реч. Реч са срца: Хвала Височанство.

Ваше Височанство.

Снага и свест нашега народа никада се није тако дивно манифестовала као у овом ослободилачком рату. Она је најпре лагано расла, затим нагло бујала док није набујала у горостас српских армија, које су преплавиле српску земљу од Дунава до Белог Мора, од Јадрана до Једрена. Јунаци су крв точили, робље је сузе проливало али: из крви је слобода никла; из суза се правда подигла; оствариле су се тежње читавих столећа; јава је доскорашњи сан многих милијуна. Велико дело ослобођења српскога племена, за које се живи и мре почело је да се изводи. Оно је у Вама, Височанство, нашло свога одважног заточника, а у непобедним српским армијама, најпоузданијег јемца да ће бити и остварено. С вером у Бога, као што је написано на светим заставама српских јуначких пукова, с вером у несаломљиву снагу свога народа с вером у безграничну љубав народну према слободи носите Височанство и даље слободу жуднима слободе.

Височанство

Првим замахом твојим и твојих витезова, однео си слободу Куманову, Скопљу Велесу, Прилипу, Битољу и Охриду. Ова мила места прошлости наше свега су места данашњице наше. Света су по светим гробовима деце српске света по јуначким подвизима знаних и незнаних јунака наших. Те велике костурнице реткога пожртвовања речито проповедају: завојевач је побеђен робље је слободно, уништена је сила, родило се право.

Ваше Височанство.

Прве услуге отаџбини својој, прве услуге витешком народу своме, учинили сте у име узвишених принципа: тријумфа слободе над тиранијом, — победе правде над неправдом, слома силе над правом. Тако је и морао отпочети своју службу отаџбини праунук Војда Карађорђа Син Војводе Петра Мркоњића. Ја Вас молим Височанство служите тим идеалима и даље као човек и као будући владалац српски!

Височанство,

У тренутку кад су се орлови Твоји, „крвавога кљуна до корена и крвавих крила до рамена“ спремали гнезду своме, да на лаворикама славе своје одморе своје јуначке кости, поклич убојне грубе позвао их је у нову борбу, у нову славу. У долини тихе Брегалнице, на обалама хучнога Вардара спремао је неблагодарни брат небратски посао, спремао се: да победи непобедне, да саломи несаломљиве, да унизи прослављене, да отме витешки освојено. да присвоји добро Србиново. И лину крв, Брегалница потече крвава, Вардар у истини пронесе коње и јунаке. Наша историја није за-

бележила крвавију битку од Косова; није записала ни славнију битку од Цара Душана

Гинуло се и побеђивало се. Борци при издисају као да су чули речи Карађорђево и Хајдук Вељково: тако се бије наша децо драга за славу и слободу свога племена.

Тако је морало бити. Народ је свесно поднео велике жртве да би ослободио неослобођене. да би синула срећа несрећнима, да би престале муке мученицима.

Победило се, али се изгинуло. О ви свете сени палих витезова никад вас неће заборавити српски народ и његов Краљ! И данас у данима велике народне радости сећају вас се са дубоком захвалношћу.

Височанство,

Дани у којима живи српско племе велики су. Светло место у стварању њихову заузима Ваше Височанство и Ваша славна Прва Армија Вама Височанство и Вашој армији, а преко вас и целокупној храброј српској војсци Београд изјављује дубоку, топлу и срдачну захвалност. У знак те захвалности Београд Вас моли да примите Височанство ову сабљу, којом сте у минулим ратовима и Ви и Ваши храбри војници тако витешки руковали; да је носите с гордошћу на коју имају пуно право осветник Косова, победник са Куманова, јунак са Битоља. Нека она Височанство никада не сине без потребе, а кад сине нека се никад не поврати у корице без части за Ваше Височанство, без славе за српско племе.

Добро дошли Височанство са својим витезовима, добро дошли у престоницу која Вас воли и која се Вама поноси. Живели.

После председника општине ступио је пред Престолонаследника председник Народне Скупштине *Андра Никוליћ* са овим речима:

Ваше Височанство,

Овом радосном одушевљеном дочеку који престоница Србије, разумејући своју дужност, чини Вама и Вашим славним победничким четама, придружују се најтоплије и народни представници.

Председниково право и дужност да говори у име Народне Скупштине мени никад није било пријатније испунити него у овом тренутку, кад имам среће исказати Вам, Височанство, а у лицу Вашем исказати целој војсци српској да Народна Скупштина захваљује војсци за одлично извршење ратног задатка и да њеном светлом јунаштву одаје признање и хвалу.

Народна Скупштина увек се најусрдније старала о нашој војсци, гледајући у њој узданицу Народног Завета. Богу хвала, сад смо испуњени неизмерном радошћу, што се у љутим борбама, у сукобима с јаким противницима осведочило и пред целим светом доказало и потврдило да је наша војска одлична и да је наше надање на њу било оправдано. Сад је Народна Уздица постала Народно Поуздање, чврст темељ напретку и свестраном развоју народа.

Сад је јасно, сад могу сви увидети да светле војничке заставе наше војске које су у победном ходу прешле Албанију, Стару Србију, Македонију и Тракију, не закриљују само војничке јединице него су још моћна заштита и српској слободи, српској школи, српској трговини, српском праву и напретку.

Слава српским свећним заставама!

Слава српској војсци!

Још само једну реч. Ви ћете одавде поћи споменику Змаја Тополскога, Кара-Ђорђа, који је у данима рата и јунаштва давао пример. Он је у војничким пословима био ванредно оштар судија. Али ви сте сви, од Краљевске Куће до сиромашне колибе сјајно испунили своју дужност и свој задатак. Ви слободно мо-

жете изаћи пред Њега. Он је видео ваше скупе жртве, он је у небу грлио ваше погинуле другове. На вас ће пасти његов задовољни поглед.

Живела Српска Војска!

Престолонаследник узбуђен и пун радости захва- лио се звонким гласом овако:

Ја вам, господо, срдечно благодарим на симпати- јама и љубави коју ми у име народног представништва и драгих Београђана изражавате.

Признање и похвалу коју ви мени упућујете, ја бих хтео врло радо поделити са свима српским офи- цирима и војницима, али на жалост ову нашу велику ратничку тековину не могу поделити са свима њеним творцима јер је велики број оних јунака, који су ово сјајно дело створили, остао на нашим бојним пољима.

Нека нам за утеху послужи то што је већина њи- хових светих гробова остала у границама наше нове отаџбине

Дична и победоносна српска војска победама на Куманову, Прилипу и Битољу, повратила је оне наше земље, које су нам пре толико година турски завоје- вачи отели.

Победама на Брегалници ми смо Српству сачува- ли дефинитивно те наше земље против нових балкан- ских завојевача.

Гробовима наших јунака код Једрена и Скадра *наш народ је утврдио своје првенство на Балкану* како у погледу своје снаге, тако у погледу своје вер- ности и великодушности.

Не великим већ срећним треба да се сматра онај који је командовао у рату овим заиста великим народом.

А захвална Србија, која ја у материјалном погле- ду тако сјајно извршала ова два рата, поред одавања пијетета палим јунацима, нека požури да олакша ране и губитке породицама оних јунака који су за њу гину- ли и овако се сјајно показали.

Поред тога наша браћа на Вардару, на обали Дрима и Брегалнице жељно и што пре очекују од сво- јих ослободитеља културу и цивилизацију, јер наша Македонија и Стара Србија имају да буду напоредо са Шумадијом најјачи стубови наше домовине.

Ја вас, господо, молим да узвикнемо „Нека је слава оним јунацима који су пали за срећу и благоста- ње наше земље. Живео српски народ!“

После тога Престолонаследник је примио почасне дарове од разних корпорација и војвода Путник лаво- ров венац од милосрдних сестара, којима се он топло захвалио као „војсци српског милосрђа“, па је настало дефиловање војске улицом Немањином, Карађорђевог до Калемегдана. Све улице биле су препуне свега, који је одушевљено поздрављао срећне ратнике.

По програму пре подне је извршено освећење Ка- рађорђева споменика на Калемегдану.

Када је споменик откривен приступио му је *Ш. В. Краљ* и изговорио ове речи:

Откривајући споменик свог деда Карађорђа, моја прва реч нека је топла захвалност српској војсци, која својим прилозима подиже овај видни знак свог пије- тета према Вожду.

Али Карађорђа српска је војска задужила још не- чим много вишим. Она му је дигла споменик најређи и најскупљи: својом крвљу. После 100 година она је пошла тамо, куд је он хтео, путем ка Косову, па има- јући бољу спрему и бољу срећу од њега, повратила старе српске земље и царске столице. Њеној души би- ће данас необично драго да погледа на ону Србију и њене витезове.

Живела српска војска!

Министар просвете *Љуба Јовановић* држао је за тим овај говор о стварању Србије:

*Ваше Величанство,
Ваша Височанства,*

Пребила се бритка сабља, и златна се круна смр- вила, и са свим оним што потону, у крви — потону. пропаде и мучна тековина наше старе историје: државни живот српски. Од тада Срби постоје као народ. И за све време после, само се брине и ради о народним не- вољама, о народним потребама, о његовим правима, по- властицама, али не о држави.

Светли изузетци, како је појава Деспота Ђурђа Бранковића крајем XVI века, истичу питање о свој не- зависној Србији, али они сину и нестану и за више од триста година Србин разједињен вером, подељен међу разне господаре, служи само за славу и величину туђих церевина.

То је за јевропски свет било постало тако приро- дно, нешто што се само по себи разуме, да се и дан- дњи не може једва једном престати са тим и не гледа- ти нас више тако. И сад нас још понекад не разумеју ни сама браћа наша, сматрајући Србију као неку просту етнографску појаву и јединицу, од прилике као красне угарске Словаке, готово као Лужичке Србе. Не виде да је овде заједно с народом и земља, државно биће, Кра- љевина са чисто својим дужностима, потребама, правима функцијама, снагом и захтевима снаге који потичу из једног таког бића.

А ова је промена у судбини нашој настала од 1804 године. Истина и тадашњи је покрет поникао из узрока у главном истих из којих и толики други ранији српски покрети: због тешких зулума народу: и он је настао ради поправке несноснога стања народнога; Карађорђе није у Орашцу изабран за главару државнога већ за војда на- роду, па ипак Карађорђе основа Србију.

Ту Србију, земљу која има своје омеђено биће, са готово сталним границама од 1804—1813 године видимо непрестано за време оног великог устанка, она постоји а Карађорђе је њен представник, представник, који је имао много: десетине, стотине главних и хиљаде, десе- тине хиљада других сарадника, али међу којима се он издиже, што рекао песник, као њен отац, као што се издиже Караџић међу заснивачима нове српске књижев- ности.

Потврду томе ми ћемо тешко наћи у енунцијаци- јама Карађорђевим; нити је он био човек од речитих из- јава, нити је онда било кога који би нам те изјаве беле- жис. Ми ту потврду морамо познати по ономе што је он радио, а и по оном што није урадио

Па шта је урадио јунак из Тополе?.. А треба ли на то одговорити пред Србима? Ја ћу само истаћи једну страну, једну црту његова рада. Требало је оне страшне зиме, кад наста сеча свега угледнијега по Србији, поче- ти; а колико је страшно почети сведочи песник јунака кад описује у „Горском Вијенцу“ спрему за почетак унутраш- њег пречишћавања у Црној Гори. Сердар Вукота, закли- њући главаре, проклињући издајнике — несмелице, об- јављује унапред да ће се као најбољи сматрати онај који почне: „а ко чиња бити ће најбољи“. Да, врло је лако после свршенога посла бити и јуначнији и паметнији; онда за свашта има накнадних кандидата доста.

Па погледајте онај тајни састанак у Орашцу. Нико не може да с прими за вођу, неки и несме. Карађорђе нити се намеће нити се у ствари склања, он само казу- је како ће бити ако се он прими... и он „чиња“! Почи- ње у добри час, и почиње непрестано, свуда и на сва- ком месту. Нема у свих наших досадањих седамнаест округа ни једног јединог где нема трага његовом делању. Где нестиже он стижу његове војводе, али већином стиже он лично од Мишара, Жиче и Тичара према Босни, до Ма- лајнице и Прахова према Бугарској. Од Пожаревца, Смеде- рева и Београда у Подунављу до Варварина, Делиграда и Грамаде према Старој Србији лети као муња и свуда

узима решење бојног чвора у своје руке, не толико по власти које му вођство доноси, колико по неисцрпности свога великог ђенија.

И нигде он не допушта да њему непријатељ бира и намеће погодбе борбе. Велика Кулин Капетанова војска надире из Шапца ка Београду. Све војводе несумњива јунаштва, изгубиле главу, он долети, растера ратнике Кулинове војске: потисну са Мишара, изабра место борби и претвори га у смишљено поприште најлепше битке. Тако доводи и Мехмед Рушид пашу на Варварин, где му заједно са графом Орурком спрема гроб војсци, тако свуда својом иницијативом ствара догађаје и тим ствара војничку егзистенцију Србије, ствара Србију. Границе које јој је он обележио, утврђене првим букурешким миром, остале су историска и дипломатска подлога егзистенције Србије све до рата 1877-8. године.

Али место да се и даље задржавам шта је Црни Ђорђе радио, рад сам споменути — јер ми се чини необично значајно — нешто што он није радио. Да чудно је, што ова силна борбена снага, она офанзивна иницијатива није никад избијала у унутрашњој политици вождовој. Ми се на сваком кораку срећемо с покушајима који после првих устаначких успеха потичу и од малих и од великих његових сарадника који иду на то „да се Карађорђева власт ограничи“. Они ни од чега не презају, ни од покушаја мучког убијства, ни од оружаног одметништва, ни од самог државног неверства. Тада ни Ђорђе није остајао јагњетом, још мање они који су се прибијали око њега и у његову успеху гледали одржање и напредак своје власти и господарства. Али Ђорђе се само брани, да би могао до краја ислужити своју службу Отаџбини. Он до краја како каже Милићевић, „изумљава простотом свога живљења и одсуством жудње за врховну власт своје потомству“. Кад му долазе изасланици руске владе и двора, он место да преко њих обезбеди будућност своју и дечију, говори једном од њих пуковнику Паулучу: „Имајте на уму, Господине, да ја ништа друго не желим него дочекати да се моја Отаџбина престане бојати да ће опет пасти под јарам отомански; тада ћу се ја свега махнути и отићи на свој плуг“. То нису биле празне речи. Тај некадашњи смели четовођа, богом намењени велики војвода био је најуреднији домаћин: „Кад није био на војсци, — вели биограф — он је код куће косио, и радио све пољске послове, као и други сељаци. Кажу да је, надељавајући обручје, искривио руску колајну коју је носио на прси-ма“. Смеран у јелу, у пићу, у оделу. Обично се носио не као остале војводе, него као остали сељаци.

И он је те традиције оставио у наслеђе својој кући, као што јој је оставио и традиције демократизма за политичке режиме његових потомака. Оно што није било демократско у режиму од 1842 до 1858 године није потицало од његова сина Александра него од оних који су 1842 сломили Обреновиће. Као год што се под Карађорђевог сенком у првом устанку радило много што никад он не би мислио, ни желео, тако се то понављало и после, много после њега. Али остаје као стечена историска истина да ни у њега ни у његових потомака није било ни жудње ни иједног значајног примера какве њихове борбе с народом ради каквих владарских прерогатива.

И гле, као по неком чуду, тај исти Карађорђе, који не уме пожелети круне, даје Србији династију која обнавља старо Немањићево крунисање и, чувајући суревњиво завештана јој прародитељска начела, даје доиста „српској круни нови сјај“, умећући у њу драге каменове који се зову Нови Пазар, Приштина, Призрен, Прилип, Битољ, Скопље, Кратово, Кочане.

Да, јер и тамо су славне заставе наших Дунаваца, Дринаца, Шумадинаца, Гимочана и Мораваца пошле трагом који им је Ђорђе оставио, као год што је он обележио пут на југ и на запад и оној војсци која је 1876 и 1877 године пошла у свети бој. И тада и сада ношена су знамена света знамења Отаџбине онамо куд је полазила његова

војска 1809 године. Пуцала је пушка на Сјеници, на Новом Пазару, око Суводола, на Лабу, као и пре стотину година. Па и кад су наши нови Обилићи пошли и стигли даље од Ђорђа и од његових најсмелијих ратника, нашли су места, градове, поља и планине ка којима је жудела мисао онога великога поколења. Нас на Сигницу није знао само кроз петвековну даљину поклич коњима прегажених Лазаревих витезова нити на Вардар само светао спомен славе наше XIII и XIV века, не, нас је тамо водио дуг који је Србија дуговала према оноликим силним јунацима и војводама који из Сандака, из Пећи, од Призрена, од Гостивара, из Охрида и са његова дивнога језера полетеше и лише своју крв по разбојиштима садашње Србије, свесни да помажући њено стварање спремају слободу и својим постојбинама. Тако је пре стотину година посведочена крвна, мисаона и осећајна веза између северних и јужних, нових, крајева наше проширене Србије. Доиста се ми можемо презриво насмејати кад слушамо трђења да је Србија почела мислити и радити за Стару Србију и Македонију само после 1878 године на подстак једне туђинске владе која је желела да наша млада Краљевина на тај начин заборава на сестру преко Дрине. На то одговора Карађорђева Србија која је још 1807 године у програм својих будућих граница унела и Скопље па то саопштила Русији и још онда добила за то и највише одобрење.

И кад ми тако у оснивача нове српске државе налазимо толико сведочанства да су не само били дорасли своје задатку те њу онако чудесно васкрсли из оног великога косовскога гробља, него да су јој схватили погодбе опстанка, напретка, свестраног снажења и ширења, и да су јој засновали темеље на широкој, непроменитој и непоколебљивој мисли српског демократског национализма, бујној и плодносној мисли која њу прожима и диже од самог постанка све до данас, ми стојимо збиља задивљени пред оним дивовским „поколењем за песму створеним.“ А у том чудесном колелу, који броји онолике великане, стоји међу њима као Свети Сава међу српским архипастирима, као Душан међу Немањићима, стоји тополски херој, дичан друг старих великих прегалаца Часлава, Стевана Немање који из мртвих дизаху и уједињаваху Србе свога доба. Црноте Ђорђију који се у општем злу не поништи, који се у свом добру никад не понесе, који умеде без колебања почети, које знаде онако величанствено, без застајкивања наставити, нека је од стране свих Срба у веке векова хвала и слава! слава! слава!

Министар војни ђенерал *Милош Божановић* предао је споменик председнику београдске општине овим говором:

Господине председниче:

Преко овог светог места, на коме је подигнут овај споменик, пре 107 година, Врховни Вожд Српскога Народа Велики и Бесмртни Карађорђе, оснивач славом увенчане династије Карађорђевића, лично, са мачем у руци, на челу својих ратних другова, проломио је београдску тврђаву, срушио у њој турску силу и начео силно османлијско царство.

Џеб свет чуо је тада за овај подвиг његов и наших витешких предака.

Свако поприште Вождовог ратног похода буди свете спомене у захвалној души данашњих захвалних Срба; али ово место и спомен знамените 1806. год. Српству су нарочито мили и драги, јер је тада овде, пред војничким генијем Карађорђевићем и витештвом његових другова наших предака, заједно са овим великим утврђењима, пала и сама глава земље Београд, данашња престоница наше славне и миле Отаџбине Србије. Зато је баш на овом месту поникао овај споменик.

Краљевско српска родољубива војска није могла остати равнодушна према неумрлој сени Оца Србије Великог Карађорђа, овога славног Витеза, овога нај-

већег Србина, који прену намучени српски народ из вековног ропства 1804. године, и који је по речима нашега песника Његоша:

„дуноу живот српској души...
„српске мишице јунаштом запојно...
„и варварске ланце срушно...”

Српска војска да би дала израза захвалности и дивљења према сени Оца Србије, Бесмртнога Вожда Карађорђа, подиже њему, оставља Српству овај скромни споменик, који ће кроз векове указивати новим покољењима на Ореол Славе, који краси бесмртну главу овога Великана, и на захвалност данашње генерације Краљевско-српске војске. Српска војска је тим сретнија и поноснија што овај споменик оставља Српству данас, долазећи непосредно са бојних поља; са освећеног Косова, из Старе Србије, Албаније, Македоније и Тракије, куда је, по светлом примеру Витешкога Оца Србије, гредила путем славе и части и проносила своје победоносне Заставе из боја у бој, из славе у славу, и одакле је данас дошла да баш на овом месту свије своје славом увенчане заставе да мирно отпочину.

Господине Председниче,

Као представника Краљевске престонице, ја Вас у име Српске војске молим да примите на чување овај споменик, који Краљевско Српска Војска преко Вас предаје у аманет престоници Београду и миломе Српству.

Нека би дао велики Бог да овај споменик буде жижа, око које ће се скупљати Срби са свих страна, кад год устреба да се развију наше славне заставе, те да нас поведу онамо, куда је тежио ђеније Великога Вожда Карађорђа.

Слава неумрлом Карађорђу!

Слава свима великим синовима српског народа који падоше за част и славу Отаџбине!

Слава им!

Председник општине *Љубомир Давидовић* примајући споменик изговорио је ово:

Ваше Величанство, Ваша Височанства!

Са дубоким пијететом који обузима душу сваког београђанина, у име престонице наше увећане и срећне Отаџбине, примам у свети аманат споменик Вожда Карађорђа, Великога Сина питоме Шумадије. Примам га данас: кад се грли прошлост са садашњицом: кад унук довршује оно што је дед давно започео, кад малена Србија постаје виђеном државом. С колико је то напора постигнуто, с колико је то жртва искупљено?

Дани дуге прошлости наше били су дани безнађа нашег, беху дошли последњи часови једнога читавога народа. Душа је већ подрхтавала, срце је стрепило да не усахне врело живота народног. У болу без јаука, у очају без страха народ је стотинама година, лио је у њ топле сузе да не пресуши. Страхотна јава већ је шаптала: пропашће српско племе. И неби тако. У најкритичнијем тренутку Шумадија је одгајила сина, који је умео и другима да удахне у душу своју неопозовну одлуку: слободно живети или умрети. Отпоче борба; дуга, крвава, славна, Орашац постаде олтар, цела Шумадија велики храм у коме се самопрогоревно само слободи служило. Првосвештеник у томе величанственоме храму био је јуначки Карађорђе. Као сури орао прелетао је с краја на крај своје Србије: јављао се свуда да: поставне посустале, подигне пале, охрабри уплашене, очеличи јунаке. Његово јунаштво постаје страх угњетачу; нада угњетеноме. Пали се подигоше, уплашени се охрабрише; јунаштво српском не беше такмаца.

Подриче је Карађорђу песме певало. Видин је видео његова Вељка, Косово наслућиваше у њему свога осветника.

Карађорђе посеја оно што нас је хранило до данашњих дана. И данас српско јунаштво сија неугасном светлошћу. Оно није ништа мање од јунаштва доба Карађорђево. Куманово се нестиди Мишара; Битољ не завиди Делиграду; Брегалница је била крвавија од Мораве код Варварина. Јунаштво прошлости наше поноси се јунаштом данашњице наше; данашње јунаштво захвално се клања јунашћу Карађорђевога времена: С тога јунаци с Куманова и Скопља, Велеса и Прилипа, Битоља и Охрида, Приштине и Призрена, Сјенице и Новог Пазара, Љеша и Драча, са Косова и Овчега поља подижу овај споменик првоме јунаку наше новије историје. Овај споменик нека буде први у низу који ће се још дуго подизати јунашћу српском. Подизаће се јер јунаштво не трне у нашем племену. Имаће још дуго и ко ће и коме ће споменике дизати.

Наша је дужност да ту дивну врлину нашега народа гајимо и развијамо. Ми то морамо чинити, јер нам без тога живота нема. Без пожртвовања не можемо освојити што је наше. Пред спомеником највећег јунака ми се заричемо: гајићемо српско јунаштво, чуваћемо српске јунаке.

Београд није могао у свечанијем тренутку примити драгоценији аманет. Српска војска пре ратова за ослобођење подигла је споменик јунаку: српска војска после ратова славом увенчана открива споменик славом увенчаноме. Она је враћајући се са крвава ограшја похитала са својим Врховним Командантом Краљом Петром, да пред Спомеником Карађорђевим објави племену српском и свима народима, који воле слободу народа: да су српске земље, дивне српске земље од Дунава до заносно лепих обала Македонских језера слободна. Лепше се уздарје Вожду није могло донети: лепше се место за прославу слободе није могло избрати.

Света Сени Карађорђевога: Пред Твојим спомеником данас су окупљени Твоји унуци и прауници, Краљ српски са Домом Својим, представници српскога народа, кога си ти толико волео, јуначка војска српска, чијим си се јунашћом у своје доба дичио и поносио, окупили су се да ти се поклоне али да ти се и заветују: да ће слободу народну чувати као најдраже благо на свету, које им ти остављаш у аманет Велики Војде наш, — само тако биће достојни благослова Твога Велика Српска Душо!

У вече су најугледнији грађани носили пред двор бакљаду. Том приликом Њ. В. Краља је поздравио *Тодор Михајловић*:

Краљу Господару!

Одана ти престоница, која никад ни у бризи ни у радости, није двојила своје осећаје од Твојих и данас је срећна што ти може честитати овај велики доживљај, повратак с бојнога поља Твога јуначкога сина и наше будућности, нашега милога Престолонаследника на челу храбре српске војске, с којом је он извојевао један низ победа које ће испунити најсветлије стране историје српскога народа.

Читав један век је протекао крваве борбе и тежких напора за ослобођење крста од некрста. И тај век и та борба, зачала је када се пре сто година Твој Дед, прослављени и велики Вожд појавио на Орашцу, те

„диче народ, крсти земљу а варварске ланце сруши;
из мртвијех Срба дозва, дуноу живот српској души“.

Након равно сто година, Господару, помолио си се Ти Богу на Орашцу и заветовао светим аманетом Великог Ти Деда. И гле, народи балкански које је он некада први позвао да се пробуде из мртвачкога сна пренуше се на Твој позив и Ти, Господару, доврши, дело на југу што је он започео.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Значајно је и велико дело, Господару, које си с Твојом јуначком војском и родољубивим и мудрим саветницима Твојим завршио. Историја од јуче и данас испуњава нас, савременике њене, поносом и гордошћу и надахњује нас захвалношћу и дубоком оданашћу према Теби и Твојем Дому, Господару! Из те захвалности и оданости, Господару, бије и наша готовост да те и даље пожртвовно помажемо у свима Твојим будућим напорима за добро, углед величину и сјај Србије која се сада простире од Дрима до Струме и од Дунава до лепих Македонских језера.

Живео нам љубљени и узвишени Краљу!

Живео јуначки Ти Син, Престолонаследник Александар!

Да живи цео Твој благословени Дом!

Њ. В. Краљ се са балкона захвалио овако:

Драги моји Београђани,

Данашњи дан, дубоко ме је потресао и обрадовао

Потресао ме, јер сам видео, колико су топла Ваша осећања према моме сину, наследнику престола; колико је искрено Ваше поштовање, према помену мога деда, и најзад ево сад, колико су велике Ваше симпатије за мој дом. А обрадовао ме, јер се у свима Вашим манифестацијама показало тако дивно, колико цените нашу драгу војску, и како срдечно и са признањем, излазите на сусрет нашим дичним борцима. Ја се са свима мојима поносим љубављу моје престонице, и верујте, да Вам је истом топлином враћамо. Нека би Бог дао да српском престолу вазда буде најјачи ослонац љубав народна.

Хвала Вам, дакле, моји драги Београђани, хвала Вам од свег срца. Живели.

На свечаном ручку у двору Њ. В. Краљу је на здравио председник министарства *Никола П. Пашић* овако:

Ваше Величанство и Ваша Височанства

У овим историским данима дозволите ми, Ваше Величанство, да узем себи слободу да дадем израза општој народној радости, што је Косово освећено, што је Сливнички засенак сјаја српског оружја збрисан, што је име Србиново високо уздигнуто — што је Велика Србија створена. Сва та велика светла историска дела, извршена су под мудрој и патриотском управом Вашег Величанства.

Бесмртни Вожд васкрснуо је српски народ, задивљено јунашвом цео свет и снагом и пожртвовањем пробуженог српског народа засновао српску државу — нову Србију.

Све што је после тих херојских дана настало само је било слаби наставак огромног задатка.

Србија је напредовала, али је полет изгубила и доживила да је нове балканске државе претекну

Тек под мудрој и родољубивом управом Вашег Величанства, које је своју управу засновало на слози с Народом Српским, — могла је Србија прибрати своју растројену снагу.

Требало је и труда и пожртвовања и сталности да се залече ране ранијих година да се државне финансије уреде, да се економско стање побољша, да се финансиска моћ државе подигне и наоружање војске изврши, да се Србија вине из унутрашњих ситних спорова на висину задатка српског народа, и приступи остварењу српске заветне мисли.

Ове светле историске дане ове велике народне тековине, не би могле доћи, да се раније нису стварали повољни услови, да се није стално и неуморно радило, често пута под врло мучним приликама и борбама.

Тај непрекидни рад на спреми Србије за извршење њеног националног задатка, могао се је извршити под сталном помоћи и заштитом Вашег Величанства.

Очекивани дани наступили су — и Ваше Величанство са својом спремном и одушевљеном војском кренуло се је пут тужног Косова.

Одушевљена, спремна и неустрашима српска војска — прва армија под командом Вашег узвишеног сина, а нашега омиљеног престолонаследника Александра сударила се је с Турском силом на Куманову и у дводневној љутој битци славно је побеђена турска војска и Косово освећено

Од те одсудне велике победе, српска војска под командом младог, одушевљеног и храброг престолонаследника ишла је од једне победе до друге и ослободила је уз помоћ осталих армија целу немањићску Стару Србију са старим престоницама наших старих краљева и царева.

Ове светле историске догађаје, ова велика јуначка дела ово препорођење српског народа, ове велике српске тековине, везане су како за име Вашег Величанства, тако исто и за име Вашег Сина, нашег милог и храброг Престолонаследника Александра, за имена унука и праунука бесмртног Војда, везане су за Дом Карађорђевића, под којим је Србија заснована и сада Велика Србија створена.

С дубоким уверењем да дајем израза осећањима радости целог Српског Народа, да дајем израза *сјајним надама*, које нам обећава храбри Престолонаследник Александар, подижем ову чашу у његово здравље.

Живео! Живео! Живео!

На здравицу Пашића одговорио је Њ. Кр. В. престолонаследник Александар овако:

Господине Председниче, у име Њ. В. Краља и у име Своје ја сматрам за пријатну дужност да Вам из свег срца захвалим што сте се, у овим данима најновије и најславније српске историје, на првом месту сетили и одали дужну пошту творцу Нове Србије, символу свих српских идеала и праоцу Дома нашега — Вожду Карађорђу. Ја вам тако исто благодарим на изразима пуним признања за великодушну владавину Мога Узвишеног Родитеља, Њ. В. Краља. Са Моје стране пак примите искрену захвалност за ласкаве речи које сте били љубазни упутити на Моју личност, нарочито у погледу нада које српски народ у Мене с правом полаже.

На основи животних потреба српскога народа његових славних традиција и његове достојне будућности — засновао је још славни Карађорђе не само нову српску државу већ и нове идеале Српскога народа. *Са народом и за његово добро!* — То је била девиза Карађорђева. Та идеја водиља била је и остаће животан циљ свих Његових потомака Од заклетве, која је положена у Орашцу 1804. године, везана је судбина Карађорђевог Дома са судбином српскога народа. Отуда је и за нас Косово било тешка рана, која се морала исцелити, а Сливница срамна љага, која се морала опрати.

И велики геније нашега напаћеног народа дочекао је свој тријумф. За свега десет година владавине мог узвишеног оца, правилно упућена и патриотски надахнута снага српскога народа извојевала је у два минута славна рата не само нову територију старе српске државе, већ и нов углед и нову славу српскоме имену. Стварањем услова за економски напредак, трговинску независност и финансијски полет завођењем праве слободе и законитости у држави, Србија је дошла у могућност да невероватном брзином усаврши све своје физичке и духовне способности и да поврати своје првенство међу балканским државама и народима. Економско и финансијско ново стање пружише нам могућност да убојну земаљску снагу спремимо и усавршимо

до оне исте висине, до које слобода и просвећени патриотизам уздигоше наш народ и наше војнике: — до највишег и најзаднијег степена националне свести и херојског самопрегорезања! У том погледу нека приме наше пуно признање и топли захвалност сви они, који својим патриотским радом допринеше: да Србија постане војнички сигурна, морално крепка и национално поносна!

Господо!

Херојски подвизи у прошлој и овој години наше дичне војске, као и извојеване велике државне и националне тековине наше, нека нам свима буду успомена и подстрек да свима својим силама настанемо, да велика Србија на велико и ради, да више и боље производи, да се њено природно богатство претвори у богатство њенога народа, да њена трговина постане обилнија и разноврснија а благотворни зраци просвете да допру и до најзабаченијих кутака удвојене Србије да нам чувар државне независности и националне части — наша војска — буде не само бројно већа и технички савршенија већ да настави и развије своје славне садашње традиције.

Ја дижем ову чашу за сјајну брдућност Србије, којој смо сви дужни посветити све своје силе, и позивам вас, господо, да самном узвикнете: Живео Српски Народ!

Општина београдска у част доласка војске, поред тога што је украсила варош, одлучила је, да се Теразије назове Трг Престолонаследника Александра, одбрила је 100 000 динара за споменик Победе и 20 000 динара и плац за Инвалидски Дом за војнике је приредила ручак на Бањици, а за официре банкет у „Бри-столу.“

Осветници Косова и Сливнице ушли су у Београд кроз тријумфалне капије са значајним натписима.

Капије почињу од Славије и ређају се Немањином и Карађорђевоом улицом до Калемегдана, па онда Кнез Михајловом и Краљ Милановом улицом до Славије.

Прва је капија на празном простору код „Славије“ и носи ове натписе с једне стране: — „Куманово — Скопље — Прилип — Битољ — Добро дошли, осветници Косова! С друге стране: „Штип — Кочане — Босилград — Радовиште. — Ви имате су чим пред Милоша“.

У Немањиној улици подигнуте су две капије. Прва носи натпис, с једне стране: „Виле ће се грабит у вјекове, да вам вјенце достојне саплету“, с друге стране: „Душанско Скопље сад је наше. Вама слава то је дело ваше!“ — Друга капија има натпис, с једне стране: „Бјежи грдна клетво с рода, завјет Срби испунише!“, а с друге стране: „Од Једрена до Јадрана ори с слава наших дана“.

Капија у почетку Карађорђевог улице носи с једне стране наслов: „Косово је освећено, — Сливница је покајана“, а с друге: „1389. (Косовска битка) — 1912, — 1885 (Сливница) — 1913.“

Капија код „Београдске Задруге“ носи овај натпис: „Част и слава палим за Отаџбину!“, а са друге стране: „Слава српским херојима!“, капија код „Мирковића и Лучића“, с једне стране: „Живела Српска Војска“, а са друге стране: „1389. — 1912.“ Капија код хотел „Национала“ има ове натписе: „Живели српски официри!“ и „1885. — 1913“, а капије, које су на улазу Калемегдана, на Калемегдану и у почетку Кнез Михајловог улице, најлепше су али без натписа.

Капија код фирме Јефта Павловић и Комп. у Кнез Михајловој улици има са једне стране натпис: „Слава Врховном Команданту“, а с друге стране: „Мудрост владаоца и снага народа, то су победници!“

Капија код „Русије“ носи натпис: „Нек се овај вјек горди нада свијем вјекovima“, а са друге стране:

„Слава Престолонаследнику!“ Капија код „Гранд Хотела“ има натпис: „Живела српска војска“ и „Име вам се хвалом спомињало, док је сунца и док је мјесеца“.

На последњој капији код „Руског Цара“ с једне стране стоји: „Слава Војводи Путнику!“, а са друге: „За Косово — Куманово; за Сливницу — Брегалницу“, а на новом Тргу Престолонаследника Александра на једној приватној свечаној капији у част победника пише:

Закликтао бели оро
У бујноме своме жару
Дична, храбра српска војска
Вратила нам славу стару.

*

Благо вама од сад и до вијека
Ви имате су чим пред Милоша
И пред друге српске витезове.

Осветници Косова и Сливнице

РЕЗЕРВНИ АРТИЈЕРИСКИ ПОРУЧНИК

† Д-р Ђорђе Миловановић

Пред Љубе Јовановића, а истом трагичном смрћу, српско новинарство изгубило је још једнога свога члана д-ра Ђорђа Миловановића, који је подлегао колери у Велесу, пошто је издржао све борбе и одликовао се у њима и посебношћу и личном храброшћу, која је била дивна особина свих интелигентних људи у овим ратовима. Као интелигентан човек свесан задатака Србије д-р Ђорђе је по свршеним студијама, када се као доктор финансија вратио из Немачке, одслужио свој рок у артиљерији и положио испит за резервног официра, да би своме народу и на томе пољу могао послужити ако затреба. И дође то време пре но што се и сам надао и он пође као потпоручник у рат с Турцима. Одликовао се и награђен је чином поручника. Учествовао је и у рату с Бугарима, али не дочека да види плодове својих напора и српске успехе, које је, поред хиљадама других, платио својом главом. Првих дана борбе с Бугарима заразио се колером, којој је подлегао 28. јуна у Велесу, у најбољем добу своје бујне младости, тек што је ступио у јавни живот. Док д-р Ђорђе био је вредан и даровит публициста, који се новинарством бавио с пуно љубави од ране своје младости. Својом широком интелигенцијом он је долазио у ред наших одличних новинара. Смрт његова тежак је губитак не само за породицу но и за државу, у којој оскудевамо људима његове спреме и радљивости.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Коста Живковић

Другог дана борбе с Бугарима, 18. јуна, у крвавом окршају на Дренеку, где су наши однели сјајну победу, ту победу искупили смо многим жртвама. Ту је уз свога командира, капетана Душана Ђорђевића, пао од бугарског шрапнела, који му је разнео утробу, резервни потпоручник Коста Живковић, водник XI. пешадијског пука Карађорђа, учитељ из Венчаца, у београдској Колубари. Тело му је брат д-р Сјама Марковић пренео у родно му место Баџевац. Док Коста је гимназију учио у Крагујевцу, а учитељску је школу свршио у Алексанцу. Био је одличан учитељ и исто тако одличан војнички старешина. За показану храброст у рату с Турцима одликован је сребрном медаљом, а у борби на Дренеку, где је славно скрхан силам бугарски отпор, Коста се јуначки понео и славно је пао за част и величину Отаџбине.

Слава славно палим!

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ
 † Душан Ђорђевић
 КОМАНДИР ЧЕТЕ У ХI ПУКУ КАРАЂОРЂА
 СЛАВНО ПАО НА ДРЕНЕКУ 18 ЈУНА

Борба на Дренеку показала је силну снагу нашег војника, коме у његовом налету нико није у стању против стати. У тој борби наши официри показали су силу своје љубави према Отаџбини, величину свога пожртвовања и готовост, да први падну на бранику најсветијих интереса Отаџбине. Међу најхрабријим својом смелошћу истицао се капетан Душан Ђорђевић, командир чете у ХI пешадијском пуку. Увиђајући да се борба води на живот и смрт капетан Душан Ђорђевић, са својим вредним војницима био је непрестано на челу чете предходећи примером својим војницима.

Непријатељ је опазио вредност командира најналетљивије чете па су многи за циљ својих погодака њега узели. Добио је неколико рана али он није малаксавао нити је напуштао борбене редове, чврсто решен да или погине или ту на лицу дочека српску победу. Када је већ било сигурно, да Бугари беже капетан Душан пао је смртно погођен. Војници су га изнели из борбе, али је он кратко време за тим издануо, задовољан што је своју дужност како треба испунио